

VB

ORDE VAN
VLAAMSE
BALIES

/OV

Nota

**Een duurzame rechtshulp is een gedeelde zorg.
Enkele reflecties.**

vrijdag 23 februari 2024

Bestuurder Marnix Moerman

VB

Rechtshulp is de brede noemer voor de toegang voor de burger tot 'het recht' en omvat zowel de toegang tot juridisch advies, toegang tot de advocaat en toegang tot de rechter.

Zowel de eerstelijnsbijstand als de tweedelijnsbijstand vervullen daarbij fundamentele mensenrechten.

De noodzakelijke duurzaamheid bij de vrijwaring van deze rechtshulp is nauw verbonden met zowel de kwaliteit van de dienstverlening als de betaalbaarheid ervan.

Er zijn nu éénmaal géén ongebreidelde financiële middelen.

De tweedelijnsbijstand kostte het land ongeveer 150 miljoen euro (gerechtelijk jaar 2021-2022). Daarin zijn zowel de vergoedingen voor de meewerkende advocaten begrepen (kosten en erelonen voor hun prestaties) als de kostprijs voor de organisatie van de tweedelijnsbijstand.

Het bedrag wordt quasi bij helften verdeeld tussen de twee taalgroepen niettegenstaande de noemenswaardige demografische verschillen.

De nationale kostprijs voor de organisatie van de tweedelijnsbijstand bedraagt in 2023 ongeveer 11 miljoen euro. Ook dit bedrag wordt quasi gelijk verdeeld tussen de Franstalige en de Nederlandstalige balies van het land.

Dit bedrag zal ingevolge de recentste wetswijziging dalen van 8,108 naar 7% en dit ingevolge de onmiddellijke inwerkingtreding van de Wet van **19 DECEMBER 2023. houdende diverse bepalingen in burgerlijke en gerechtelijke zaken** (B.S. 27.12.2023).

1 / Kosten kost geld

Hierna volgen enkele eerste bedenkingen die een aanzet kunnen zijn voor een duurzamer organisatie van de rechtshulp, maar men moet zich uiteraard terdege bewust zijn van het kostenplaatje van welbepaalde beleidsbeslissingen.

Zo heeft de wetgever beslist de afgelopen drie jaren de inkomstengrenzen voor de toegang tot de tweedelijnsbijstand telkens met 100,00 EUR per jaar te verhogen.

De doelgroep voor gesubsidieerde rechtshulp is dus veel ruimer geworden, wat evident niet kan beslist worden zonder het besef dat dit aanleiding zal geven tot méér prestaties in tweedelijnsbijstand en dus méér budget om de advocaten daarvoor passend te vergoeden.

In dit kader pleit OVB er voor extra middelen vrij te maken en minstens vanaf 2025 over te gaan een tweevoudige uitbetaling van prestaties van advocaten, zesmaandelijks dus in de plaats van jaarlijks.

2 / Bezin over het aanstellingsbeleid

De wet voorziet niet in een beperking van de aanstelling tot een welbepaalde prestatie, noch in een beperking in tijd, noch in een beperking qua aanleg.

Een aanstelling in de tweedelijnsbijstand is op heden dus niet echt begrensd. Er is wel een praetoriaans gegroeid 'kaderbeleid' van de bjb's voor de afbakening van de prestaties die binnen één en dezelfde aanstelling kunnen verricht worden, maar de toepassing blijkt zéér diffuus en de wetgeving zelf voorziet géén afbakening.

Een duidelijker afbakening van het aanstellingsbeleid kan leiden tot een striktere opvolging in de tijd van de toelaatbaarheidsvoorwaarden maar ook tot een nauwgezet monitoring van de te vergoeden prestaties.

Een regelmatigertussentijds afsluiten van de verrichte prestaties (hetzij periodiek, hetzij per aanleg) is eigenlijk inherent aan een zorgvuldige opvolging van het dossier en een bewaking van de overheidsfinanciën. Het kan ook leiden tot een snellere vergoeding van de advocaten, maar ik begrijp dat de bureaus voor juridische bijstand de vraag gaan stellen hoe ze deze werklast gaan opvangen. Misschien is dat niet onoverkomelijk en leidt een consequenter tussentijds puntenverslag ook tot meer behapbare, overzichtelijke en transparante verslagen.

3 / Is de eigen bijdrage van de rechtzoekende nog proportioneel?

Het mag op het eerste zicht merkwaardig voorkomen dat uit de advocatuur stemmen zouden opgaan voor een verhoging van de eigen bijdrage van de rechtzoekende in geval van gedeeltelijke tweedelijnsbijstand.

Ten onrechte. De begrenzing van de eigen bijdrage tot een maximum van 125,00 EUR is niet in verhouding tot de verhoogde inkomstengrenzen en daardoor ontstaat een wapenongelijkheid met de rechtzoekende die net buiten de toelaatbaarheidsvoorwaarden valt; deze kan zich geconfronteerd worden met een kost aan bijstand en verdediging van verschillende duizenden euro's om reden dat hij tien euro boven de inkomstengrens verdient.

De doorgevoerde verhoging van de inkomstengrenzen leidde merkwaardig genoeg (in Vlaanderen althans) tot een daling van de totale som aan eigen bijdragen van de rechtzoekenden. De vork waarbinnen de gedeeltelijke tweedelijnsbijstand geldt, is immers niet groter geworden: deze is alleen maar verschoven naar de hogere inkomstengroepen en deze behoren voorlopig niet tot de grootste gebruikers.

Is voldoende overwogen de recentste verhoging van de inkomstengrenzen te beperken tot deze van de gedeeltelijke tweedelijnsbijstand en tezelfdertijd de eigen bijdrage proportioneel te verhogen?

De aanpassing van de eigen bijdrage kan immers ook andere voordelen bieden; gekoppeld aan een duidelijk afgebakend aanstellingsbeleid zou dit het *consumptiegedrag* rationaliseren waar nodig en, zij het met mate, leiden tot een snellere (gedeeltelijke) vergoeding van de prestaties van de advocaat.

4 / Defederalisering van de tweedelijnsbijstand is geen overbodige denkoefening

Zoals in de inleiding gemeld: de rechtshulp splitst zich grotendeels op in de eerstelijnsbijstand en tweedelijnsbijstand. De eerstelijnsbijstand is een Vlaamse (geregionaliseerde) materie en de tweedelijnsbijstand een federale bevoegdheid.

Deze opsplitsing is niet bevorderlijk voor een coherente organisatie van de rechtshulp en is hoe langer hoe minder te verantwoorden.

Er is ook nog de toenemende differentiatie in de materiële wetgeving tussen de verschillende gemeenschappen, wat evident consequenties heeft op het terrein van de rechtshulp. Denk bijvoorbeeld aan het huurrecht en het jeugdrecht; twee materies waarin de rechtshulp zeer bevroegd wordt.

We zien ook dat de eerstelijnsbijstand in Vlaanderen sinds de regionalisering van de materie op een totaal andere leest is georganiseerd en geëvolueerd dan deze in Franstalig België.

Voor wat de tweedelijnsbijstand betreft, die in haar organisatie nu éénmaal een technisch complexe en zeer arbeidsintensieve aangelegenheid is, leidt het communautair aspect tot buitengewoon véél discussie en vertraging, en dus ook tot inefficiëntie, een verlies aan middelen en een gebrek aan vooruitgang. De bereidheid tot investering in een nog performanter bjb-applicatie is maar één aspect.

Laat de ontwikkeling van deze applicatie nu net de sleutel zijn in de organisatie van een sluitend controlesysteem en het middel bij uitstek bij het onderzoek naar en de vaststelling van mogelijk misbruik.

Defederalisering zal aan de beide zijden van de taalgrens leiden tot aanzienlijke rationalisering van de organisatie van de tweedelijnsbijstand, nauwgezette en efficiënte kwaliteitscontrole, betere rechtshulp én snellere uitbetaling van de vergoedingen aan de advocaten.

5 / De nieuwe wet zet aan tot grotere financiële autonomie van de tweedelijnsbijstand

Tot voor 01.01.2024 luidde de tekst van art. 508/19bis Ger.W. als volgt:

“Er wordt in een jaarlijkse subsidie voorzien voor de kosten verbonden aan de organisatie van de bureaus voor juridische bijstand, ten laste van de begroting van de FOD Justitie. Deze stemt overeen met 8,108 % van de in artikel 508/19, (§ 3), bedoelde vergoeding. Deze subsidie is betaalbaar na het vervallen van de termijn. De Koning bepaalt de nadere regels voor de uitvoering van dit artikel, en meer bepaald de manier waarop deze subsidie verdeeld wordt.”

Art. 26 van voornoemde wet van 19.12.23 wijzigt de tekst van dit artikel naar:

“Er wordt in een jaarlijkse subsidie voorzien voor de kosten verbonden aan de organisatie van de bureaus voor juridische bijstand, ten laste van de begroting van de FOD Justitie.

Het bedrag van de subsidie wordt vastgesteld op basis van de door de bureaus voor juridische bijstand aangegeven werkelijke kosten en goedgekeurd door de minister van Justitie. Dit bedrag mag niet hoger zijn dan 7 % van de vergoeding bedoeld in artikel 508/19, § 3.”

De wijziging is fundamenteel en duidelijk: een forfaitaire begroting op 8,108% wordt verlaten en vervangen door een vergoeding van de werkelijke kosten, waarvan de omvang niet hoger mag zijn dan 7%.

De werking van de balie en de werking van de tweedelijnsbijstand dienen financieel duidelijk van elkaar onderscheiden te worden. Het kan zinvol zijn de organisatie van de tweedelijnsbijstand het voorwerp te maken van een afzonderlijke begroting en jaarrekening, onafhankelijk van de vele andere taken van de balies.

De gevoelige herleiding van de werkingsmiddelen vergt verdere rationalisering van de werkprocessen, wat naadloos aansluit bij het laatste topic.

6 / Digitalisering en kwaliteitszorg gaan hand in hand

Inderdaad, de ontwikkeling van de BJB-applicatie is een dure en complexe aangelegenheid. Toch is OVB stellig overtuigd dat dit de te volgen weg is.

Verdere digitalisering biedt ongekende mogelijkheden, zowel voor de efficiënte beoordeling van de toelatingsvoorwaarden, het vervolledigen van de aanvragen, de toegang tot de gegevensbestanden van andere overheden, het onderzoek naar vergissingen of misbruik, ...

Artificiële intelligentie en verfijnde zoekfuncties laten toe de werking te rationaliseren en controles niet alleen te versnellen maar ook substantieel uit te breiden, daar waar men in een audit nu noodgedwongen beperkt is tot het onderzoek van enkele honderden dossiers. Terwijl een audit een buitengewone werklast met zich brengt, bereikt ze nu amper een fractie (hoogstens uit te drukken in duizendsten) van het jaarlijks aantal dossiers.

Ook hier is een actieve bijdrage van de overheid wenselijk. Zonder rechtstreekse toegang tot databanken van de overheid blijft een vermogensonderzoek voor de BJB's een hoogst arbeidsintensieve taak.

Daarom bepleit OVB een intensieve verdere ontwikkeling van de BJB-applicatie als één van de elementen die kan leiden tot een duurzame onafhankelijke organisatie van de tweedelijnsbijstand.

